demonſtr. Rub. conſil. 14. Couar. c. cum tibi, de teſtam. num. 5. vide tamen trium caſuum in hac quęſtione diſtinctionē apud Rimin. in l. Gallus. §. & quid ſi tantum, nu. 77. ff. de lib. & poſthu. & longè vberius Gabr. de teſtam. concluſ. 11. Vide Mich. Graſſ. volum. 3. commun. opin. lib. 2. cap. 4. q. 12. & 13. *Gouean.*

i *Conſulo tamen.*] Et eſt de teſtamento, in quo deſcripti ſint ſeptem teſtes, quando conſtat per publicum inſtrumentum, quod tale teſtamentum legitimè probatur, cōmunem vi. per Socin. in conſ. 229. col. 3. & vi. per Boer. deciſ. 14. in 2. dub. num. 16. qui ſub num. 20. dat cautelam. Et de hoc dixi etiã in collect. mea commun. opin. in verb. teſtamentum, num. 4. *Giach.*

voluntatem teſtibus manifeſtaſſe, ſaltem implicitè, per relationem ad illam ſchedulam, ſiue ſcripturã. Ita tenet Alex. conſ. 177. nu. 6. lib. 2. Et hanc eſſe magis communem opin. atteſtatur Bello. conſ. 85. nu. 11. & dixi infra, q. 36. verſic. ſed quid ſi teſtator.
i *i Conſulo tamen, quod teſtator faciat per Notarium à tergo ipſius ſchedulæ, vel ſcripturæ clauſæ apponi tempus, & nomina teſtiũ, & rogitum, nè poſteà cōtingat dubitari circa identitatem ſcripturæ. Et ita obſeruauit Illuſt. D. Vicecomes Senator, cuius teſtamentum in hac forma cōfectum, fuit ſuperioribus menſibus apertum in Senatu.*

4 *Non omittam hoc loco vnã quæſtionem, quæ proximis annis contigit in quodam oppido huius Dominij. Quidam teſtator vocato Notario, & ſeptem teſtibus in modum condendi teſtamenti ſolemnis, fecit legata, inſtituit hæredem vniuerſalẽ, eum ore proprio nominando, &c. deinde Notarius imperitus fortè volens apponere clauſulam codicillarẽ, ſcripſit in hæc verba: Quod quidem teſtamentum, & vltimam voluntatem præfatus teſtator voluit, & vult valere iure codicillorũ, vel donationis cauſa mortis, & non aliter, nec alio modo. Fuit diu diſputatum, an tale teſtamentum poſſet ſuſtineri in vim teſtamenti. Et hinc inde fuerunt producta multa conſilia illuſtrium virorũ: quia ille teſtator licet eſſe ruſticus, erat tamen diues, & pecunioſus. Io. Andr. in addit. ad Specul. de inſtruct. edit. §. compendioſè, ſub nu. 17. in verbo, codicillum. refert Pyl. diſputaſſe ſimilẽ quæſtionem, vt ibi per eum, & tenet, quod valeat de iure codicillorum tantum, non autem iure teſtamenti. Idem tenuit Paul. de Caſtr. in l. nemo poteſt, nu. 4. ff. de leg. 1. & dicit Claud. in ead. l. nemo poteſt, nu. 10. quod ita communiter concluditur. Ego in dicta cauſa conſului contra communem opinionem, quod imò deberet valere iure teſtamenti, attento quod apparebat illa verba fuiſſe appoſita ex errore, & imperitia Notarij; & in terminis allegabam multas deciſiones Doct. ſed omnia parũ profuerunt, nam deinde intellexi, quod hæres ab inteſtato obtinuerat declarari, quod non valeret, niſi de iure codicillorum, & malè, iudicio meo.*

QVÆSTIO V.

SVMMARIA.

Ex Claro.

1 *Ad pias cauſas vnuſquiſque teſtari poteſt.*
2 *Et quid ſi alias ſit inhabilis ad teſtandum.*
3 *Et quid in pupillo.*
4 *Et quid in prodigo.*
5 *Et quid in furioſo.*
6 *Et quid in damnato ad mortem.*
7 *Et quid in filiofamil.*
8 *Et quid ſi velit teſtari de bonis aduentitijs, in quibus acquiritur patri vſufructus.*
9 *Et quid ſi relinquat aliqua legata alijs perſonis.*

Ex Additionibus.

1 *An pupillus pubertati proximus, vt ſtatuto, ita & Principis priuilegio habilitari poſſit ad teſtamentum faciendum.*
2 *Cur prodigo teſtamenti factio ſtatuto, vel lege municipali indulgeri poſſit.*
3 *Diſpoſitio iuris ciuilis tolli, ſiue mutari poteſt lege municipali, aut principali.*
4 *Reipublicæ intereſt, ne quis re ſua malè vtatur.*
5 *Statutũ, vt quælibet alia lex, ſanctum, & honeſtum eſſe debet.*
6 *Prodigalitas quales mores reſpiciat.*
7 *Regula de non abutendo rebus ſuis quando procedat.*
8 *Furioſus cur ad pias cauſas non poſſit teſtari.*
9 *Furioſi nulla voluntas.*
10 *Teſtamentum quid:*
11 *Furioſus dilucida interualla habens, an, & quatenus teſtari poſſit.*
12 *Damnatus ad mortem, teſtari nequit ad pias cauſas.*
13 *Quare filiusfamilias teſtamentũ ad pias cauſas cōdere valeat.*

QVÆSTIO V.

DIcebam etiam aliud eſſe teſtamẽtũ cōditũ ad pias cauſas, aliud conditum ad cauſas profanas. Scire debes, quod ante l. 1. C. de ſacroſanctis Eccleſ. non licebat priuatis aliquid relinquere Collegijs, aut locis pijs. Fuit poſtea condita illa lex, per quam conceſſa fuit vnicuique facultas relinquendi huiuſmodi locis
a *ᵃ pijs ad ſui libitum. Et ita cōmuniter intelligitur diſpoſitio illius legis.*

2 *Sed quia illa lex loquitur per verbum, vnuſquiſque, fuit dubitatum, nũquid etiam illi, qui aliàs erant inhabiles ad teſtãdum, cenſerentur habilitati, vt poſſent teſtari ad pias cauſas? & aliqui dicebant, quod ſic, vt illa lex aliquid operatur. Sed retento, quod ante illam legem nō liceret relinquere locis pijs, ſatis videtur operari diſpoſitio illius legis, etiã in his, qui erãt habiles: & ideò tenendum eſt, quod inhabiles ad teſtandũ nō cẽſẽtur per illam legem habilitati ad teſtandum ad pias cauſas, ſed ſolummodo conceſſa facultas habilibus, vt poſſent relinquere Collegijs, et locis pijs. & ita tenuit gl. in d. l. 1. in verbo, Habeat. & eſt communis opin. vt dicit Iaſ. ibi num. 11. & ſeq. in lect. Papien.*

3 *Hinc ᵇ infertur, quod pupillus, qui de iure communi teſtari*
b *nō poteſt, etiãſi pubertati proximus ſit, neque etiam ad pias cauſas teſtari poterit. Ita tenet Bart. in d. l. 1. nu. 18. C. de ſacroſ. eccleſ. & ita tenent communiter Doctores omnes, vt dicit Beſſe. in repet. d. l. 1. nu. 92. & ſeq. ita etiã cōmuniter teneri atteſtatur Abb. in rub. de teſt. num. 9. in fin. Hanc etiam dicit eſſe communem opin. Alex. conſil. 182. poſt nu. 2. lib. 5. Barbat. conſil. 58. lib. 1. Guliel. de Bened. in 1. par. repet. cap. Raynut. fol. 221. poſt nu. 68. verſ. Sed aduertatis. Bauerius in §. præterea, num. 1. & ſeq. Inſtit. qui teſt. fac. poſſ. Deficit enim in pupillo voluntas, & intellectus, cuius defectus fauore piæ cauſæ nũquã ſuppletur.*

4 *Secundo infertur, quod ne-*
c *que etiam ᶜ prodigus, qui pariter de iure communi eſt inhabilis ad teſtandum, vt dixi infra quæſt. 33. non poterit ad pias cauſas teſtari, ita tenet Baldus in d. l. 1. num. 17. C. de ſacroſan. eccleſ. & hanc opinionẽ firmãt communiter Doctores, vt dicit Alex. in d. conſil. 182. poſt nu. 6. verſ. Sexto probatur. Hanc etiam concluſionem, quod prodigo bonis interdicto, etiam ad pias cauſas non concedatur teſtamenti factio, dicit eſſe communem Legiſtarum Beſſet. in repet. d. 1. nu. 100. Regulariter enim prodigus, cui interdicta eſt bonorum adminiſtratio, æquiparatur pupillo.*

5 *Sed ᵈ an furioſus poterit te-*
d *ſtari ad pias cauſas? Reſpond. quod non. Ita tenet Bart. in d. l. 1. nu. 16. C. de ſacroſ. eccle. & eſt communis opi. vt dicit Gratus conſ. 30. nu. 33. lib. 2. Subeſt enim in furioſo idem defectus intellectus, ac voluntatis, qui in pupillo, quem defectum, vt dixi, lex fauore piæ cauſæ non ſupplet.*

6 *Quæro, quid in damnato ad*
e *mortem, ᵉ an poſſit teſtari ad pias cauſas? Reſpon. quod non. Ita tenet Bart. in repet. d. l. 1. nu. 6. C. de ſacr. eccl. & ita cōmuniter tenetur, vt dicit Abb. in rub. de teſt. poſt nu. 11. verſ. de dãnato. Hanc etiã dicit eſ-*
f *ſe communem ᶠ opin. Alex. in alleg. conſ. 182. poſt nu. 5. Eſt enim per ſententiam condemnationis effectus ſeruus pœnæ, & ſic amiſit libertatem, & bona. Quod tamen intellige, vt dixi infra, q. 21.*

7 *Sed nunquid filiusfamilias,*
g *qui & ipſe alias eſt ᵍ inhabilis*
h *ad teſtandũ, ʰ vt dixi in q. 18.*
i *poterit ⁱ teſtamentum condere ad pias cauſas? Reſp. in hoc articulo variæ fuerunt opin. Doctorum, de quibus per Scribẽtes in l. ſenium, C. de teſtam. Cęterum omiſſis diſputationibus, magis communis opin. eſt, quod poſſit teſtari ad pias cauſas, vt dicit Alex. in l. 1. §. hoc autem, nu. 4. ff. ad Trebel. intellige, modo interueniat conſenſus patris. Et ita loquitur tex. qui eſt fundamentum huius concluſionis, in c. licet. §. fin. gloſ. in verſ. iudicare de ſepult. in 6. Et hãc eſſe magis communem opin. atteſtatur Rom. in repet. Auth. ſimiliter, C. ad l. Falcid. Ang. in §. 1. num. 7. Inſtit. quib. non ſit permiſ. fac. teſtam. quem refert Gul. de Bened. in 1. par. repet. c. Raynut. fol. 39. nu. 20. Apoſtil. ad Bart. in l. qui in poteſtate ſub nu. 2. ff. de teſt. Franc. in c. 1. nu. 36. de teſt. in 6. Iaſ. in d. l. 1. in lect. Pad. nu. 23. C. de ſacroſ. ecoleſ. & in d. l. ſenium, nume. 5. & in l. hac conſultiſſima, §. ex imperfecto, poſt num. 10. verſ. Secũdo pro iſta. C. de teſt. Dec. in d. l. ſenium, num. 21. & ſeq. Ruin. conſil. 62. num. 11. in fin. lib. 2. Curt. iun. in dict. §. ex imperfecto, n. 20. C. de teſt. Paris in c. in præſentia, nu. 20. de probat. Io. Dilect. de arte teſtãdi, tit. 1. caut. 1. n. 1. in fin. Et licet in puncto iuris multa dici poſſent: tamen in practica non eſt ab hac opinione recedendũ.*

ADDITIONES.

a LOcis pijs.] Sed pone, quædam teſtatrix legauit cuidam affini ſuæ. An tale legatum dicatur pium? Vide per Cæph. in conſil. 216: vbi etiam multa ponit, quando aliquid dicatur relinqui ad pias cauſas, & quæ concurrere debeant ad hoc, vt illud legatum dicatur pium ibi colligere potes; hic non tranſcribo. *Giach.*

b *Hinc infertur, quod*
1 *pupillus, &c.*] Sane † de pupillo pubertati proximo, dolique capace, verior, receptiorque videtur eſſe ſententia eorum, qui exiſtimant, illum, vt ſtatuto, ita, & principis priuilegio habilitari poſſe ad teſtamentum faciendum, præſertim ad pias cauſas; propterea φ tunc numerus ætatis magis ſit ſolemnitas ciuilis, quam rationis naturalis, Bartol. in l. ſi quæramus. 4. num. 6. ff. qui teſtamen. fac. poſſ. Angel. & Alexan. in l. vlt. C. de teſtament. milit. Iaſ. in l. reſcripta. 7. nu. 12. C. de precib. Imp. offer. Andr. Sicul. conſil. 19. col. 9. lib. 1. Decius in l. pupillum. 111. num. 6. ff. de reg. iur. ibique Cagn. nu. 11. Hoſtienſ. in c. ſciſcitatus. 13. de reſcriptis. Reuſ. in tract. de teſt. p. 2. c. 5. nu. 34. & ſeq. *Harpr.*

2 c *Prodigus.*] Hic addendum eſt, quòd † non ſolum pubertati proximo, de quo iam dictum, ſed etiam prodigo teſtamenti factio ſtatuto, vel lege municipali concedi poſſit: eo quod in eo magis ſit ciuilis. quàm naturalis teſtamenti faciendi prohibitio, hoc eſt, non quia prodigus (vt furioſus, & infans, & ſimiles perſonæ) mente, ac intellectu omninò careat: ſed quia bonis ei à prætore interdictum ſit: quo generali interdicto, ſimul quoque poteſtas teſtamenti conficiẽdi adempta eſſe inte-
3 ligitur. Poſſe † autem iuris ciuilis diſpoſitionem lege municipali, vel principali tolli, aut mutari, conſtat ex §. ſed naturalia. 11. inſtit. de iur. natur. gent. & ciu. Bartol. in dict. l. ſi quæramus 4. nu. 6. ff. qui teſtam. fac. poſſ. Reuſner. d. par. 2. cap. 11. num. 21. & ſeqq.

Nec huic aſſertioni obſtat, quod ſtatutum iſtud non modo bonis moribus naturalibus, l. 1. ibi, ſanos mores receperit, ff. de curatoribus furioſ. & alij extra minor. dand. ſed etiam iuri, & commodo publico aduerſari videa-
4 tur: cum † Reipublicæ interſit, ne quis re ſua malè vtatur, §. 2. verſ. ſed & maior Inſtitut. de his, & qui ſui, vel alie. iur. ſũt. At illiuſmodi ſtatutum non valere certum eſt: ſiquidem non ſolum ſan-
5 ctum, & honeſtum, † vt lex alia quælibet, ſed etiã tale debet eſſe ſtatutum, quod à prudẽtiſſimis redargui nequeat, c. erit autem lex. diſtinct. 1. l. ex facto 43. in princip. ibique DD. ff. de vulg. & pupill. ſubſtit. Illud inquam, non obſtat; quandoquidem
6 † prodigalitas reſpicit potius bonos mores, quos vacant ciuiles, & non naturales: quoniam in prodigo nulla turpitudo, quæ peccatum concernat, ver-
7 tatur. Sed & † regula illa de non abutendo bonis ſuis procedit, ſi nullum prorſus commodum ex ijs alius ſit percepturus; veluti, ſi quis pecunias in mare proijcere velit: ex quo abuſu nullum cuiquam accedit emolumentum: ſecus verò eſt, ſi quis re ſua abutendo interim alteri commodet; in quo nihil incommodi Reipublicæ affertur: quia tametſi pecunias hoc modo alteri largitus ſit: nihilominus tamen eæ in Republica permanent, argumen. l. ſed, & lege 25. §. conſuluit 11. ff. de hæredit. petit. Reuſner. dicto cap. 11. num. 28. & ſeqq. *Harprec.*

8 d *Sed an furioſus.*] Cur † furioſus ad pias cauſas teſtari non poſſit, hæc etiam reddi ſolet ratio: quia legata pia licet regulariter non regulentur iure poſitiuo; regulantur tamen iure naturæ, & gentium, c. cum eſſes 10. & c. relatum 11. de teſtam. Sed teſtamentum à furioſe factum peccat in iure naturali; quia
9 in eo deficit voluntas: † cum furioſi nulla ſit voluntas, l. furioſi, 40. de regul. iur. Ergo deficit voluntas, & ſic ſubſtantiale: de-
10 ficiet quoque cauſatum ab ea: cum † teſtamentum nihil ſit aliud, quam voluntatis noſtræ iuſta ſententia, l. 1. ff. qui teſtam. fac. poſſ. planè fu-
11 rioſus, qui † dilucida interualla habet, ſi tempore ceſſantis furoris fecerit teſtamentum, & perfecerit, quin id valeat, non dubiũ eſt, l. furioſum 9. C. dicto titul. Notanter dixi, perfecerit: quia ſi poſt cœptum teſtamentum, ante perfectionem furor ſuperuenerit: tanquam imperfectum non valere, ne quidem ad pias cauſas, crebrius obtinuit, vti teſtantur Imola in d. c. relatum 11. de teſt. Graſſ. lib. 1. recept. ſent. §. teſtam. q. 17. nu. 4. eoſq; referens Thadęus Piſo lib. 1. var. reſol. c. 5. nu. 3. *Harprec.*

e *In dãnato ad mortem.*]
12 Quod † dãnatus ad mortem teſtari non poſſit ad pias cauſas, præter Doct. hic allegatos, affirmant quoque Bald. Caſtr. Fulgoſius, Aret. in l. eius, qui 8. §. 1. ff. qui teſt. fac. poſſ. Couar. in rubr. de teſtam. p. 3. nu. 27. Capra concl. 102 nu. 106. Graſſus d. §. teſtamentum, q. 26. nu. 5. Peregr. de iur. fiſc. lib. 3. tit. 2 num. 3. Farin. de var. ac diuerſis quæſtionibus q. 102. in ſpect. 2. num. 115. hoſque citans Piſo d. lib. 1. var. reſol. c. 3. nu. 5. eaque de re fuſius, Deo propitio, dicturi ſumus infra, q. 21. *Harprec.*

f *Commun. opin. Alex.*] Fallit Auctor hic, quoniã Alex non atteſtatur hoc, ſed ſolum refert argum. quo Bal. vtitur; eſt tñ vera, & com. opi. illa. *Giac.*

g *Filiusfamilias.*] Sed an filiafamilias poſſit teſtari de dote profectitia ſtipulata reddit patri, vel filię? Quod non, vide per Cęph. eius conſ. 256. vbi plene conſultus reſpōdet, atq; cōtraria diluit. *Giac.*

h *Inhabilis ad teſtandum.*] Fallit, ſi in teſtamento ſit appoſita clauſula codicillaris, vel vt valeat tanquam donatio cauſa mortis, vel cuiuſque vltimæ voluntatis: tunc enim teſtamẽtum ſuſtinebitur in vim donationis cauſa mortis, vt per Iaſ. & Curt. Iun. in l. hac conſultiſſima. §. ex imperfecto, C. de teſt. *Guiot.*

13 i *Poterit teſtamentum condere ad pias cauſas.*] Ratio † huius receptiſſimæ opinionis hæc aſſignari poteſt: quia teſtamẽtum ad pias cauſas eſt res ſpiritualis, quę iuris ciuilis diſpoſitioni nō ſubiacet, d. c. relatum 11. ibi non ſecundum leges, de teſtam. cap. licet. 4. de ſepulturis in 6. qua conſtitutione derogatur iuri ciuili: quia permittit iudicare, id eſt teſtari pro anima, ſi pater conſentiat, vt gloſ. ibidem verb. iudicare, ſignificat, & arguit cap.

cap. 1. in princ. de prohib. feud. alienat. per Frider. libr. 2. titul. 55. feudor. Hancque rem poſt alios, quos recitant lauiſſimè vtramque in partem perſequuntur Thadæus Piſo dicto libro primo, cap. 6. num. 13. & Andr. Tiraquel. in tractatu de priuilegijs piæ cauſ. priuileg. 78. vbi circa finem hanc opinionem, & communiorem, & æquiorem eſſe pronunciat. *Harprec.*

8 *Quæ quidem opin. indiſtinctè procedit, ſiue huiuſmodi filiusfamil. velit ad pias cauſas teſtari de bonis aduentitijs, in quibus patri non quæritur vſusfructus, ſiue etiam de illis, in quibus patri vſusfructus acquiritur. Et ita hanc eſſe magis communem ſentẽtiam atteſtatur Bauer. Inſtit. qui teſtamen. fac. poſſ. num. 3. & in §. ſciendum, num. 6. Inſtitut. de teſtament. milit.*

9 *Vnum tamen nota in hoc propoſito, quod ſi filiusfam. in huiuſmodi teſtamento, condito ad pias cauſas, faciat aliqua legata alijs perſonis, talia legata nihil valent, non tamen accreſcunt ipſi piæ cauſæ, ſed vadunt, ad venientes ab inteſtato. Ita dixit Bald. in d. l. ſenium. in fin. & in hoc nemo diſcordat, vt dicit Iaſ. in d. §. ex imperfecto, poſt nu. 10. verſ. Secundo pro iſta. Gul. de Bened. in 1. par. repet. cap. Raynut. fol. 154. poſt num. 69. Quod pondera contra ea, quę dixi infra quæſt. ſeq. verſ. ſed quęro.*

QVÆSTIO VI.

SVMMARIA.

Ex Claro.

1 *Solemnitates iuris ciuilis an ſint ſublatæ in teſtamentis ad pias cauſas.*
2 *Et an ſufficiant duo teſtes.*
3 *Et an requiratur quod teſtes ſint rogati.*
4 *Et an mulieres poſſit eſſe teſtis in teſtamento.*
5 *Et an valeat diſpoſitio captatoria ad pias cauſas.*
6 *Et quid ſi teſtator ſimpliciter dicat, committo diſpoſitione Titij omnia bona mea.*
7 *Et an teſtamentum metu conditum ad pias cauſas valeat.*
8 *Et an in teſtamento ad pias cauſas requiratur, quod filijs aliquid relinquatur titulo inſtitutionis.*
9 *Et an huiuſmodi teſtamenta ſuſtineantur etiam quoad legata laicis facta.*

Ex Additionibus.

1 *Num per diſpoſitionem, l. 1. C. de ſacroſ. eccleſ. omnis ſolemnitas iuris ciuilis in teſtam. ad pias cauſas ſublata cenſeatur.*
2 *Iuri canonico, ſi de cauſis pijs agatur, in vtroque foro ſtandum.*
3 *In relictis ad pias cauſas duo ſufficiunt teſtes.*
4 *Piæ cauſæ quæ dicantur.*
*4 *Teſtamentum factum corã Parocho, & duobus teſtibus valet. Idem coram Iudice, & inter liberos, ibidem.*
5 *In teſtamentis ad pias cauſas, cur rogatus teſtium non requiratur.*
6 *Mens, & intellectus c. relatum. 11. de teſtam.*
7 *An mulier poſſit eſſe teſtis in teſtamento ad pias cauſas.*
8 *Fęmina in cauſis etiã criminalibus à teſtimonio non repellitur.*
9 *Nunquid duæ fœminæ in teſtamento ad pias cauſas ſufficiant, remiſſiuè.*
10 *Diſpoſitio teſtatoris captatoria valet in relictis ad pias cauſas.*
11 *Libertas pia cauſa cenſetur.*
*11 *Teſtamentum loquentis per verba, non, & ſic, tantum an valeat.*
12 *Fauore piæ cauſæ teſtamentum nutu conditum valet.*
13 *In diſpoſitionibus ad pias cauſas attenditur ius diuinum, vel gentium.*

QVÆSTIO VI.

1 *Fuit etiam dubitatum, ex quo text. in d. l. 1. C. de ſacroſ. eccle. concedit, quod liberè poſſit relinqui collegijs, & locis pijs, Nunquid per diſpoſitionem illius legis cenſeantur in teſtamentis ad pias cauſas ſublatæ omnes ſolemnitates iuris ciuilis? Reſpon. quod non. Ita tenet gloſſ. in d. l. 1. in verbo, caſſa, & eſt communis opin. vt dicit Iaſ. in ead. leg. 1. in lectura Padua. nu. 22. Beſſet. in repet. d. l. 33. Hãc etiam opin. gloſſ. dicit communiter teneri Bartol. in lect. d. l. 1. in vltimis verbis, licet ipſe poſteà in repet. teneat contrarium. Non enim a eſt veriſimile, quod Imperator vnico verbo incidenter dicto voluerit tollere omnes ſolemnitates à iure introductas. Eſt autem in ſe vera illa concluſio, quod in teſtamentis ad pias cauſas non requiruntur ſolemnitates iuris poſitiui, ſed ſufficit ſolemnitas iuris gentium: & ita dicunt communiter Doctores, vt ait Cornei. conſilio 307. in littera B. libro tertio. Ita enim ſtatutum eſt per ſacros canones in cap. cum eſſes, & cap. relatum el 1. de teſtament. quorum diſpoſitio ſeruanda eſt, non ſolum in terris Eccleſiæ, ſed etiam in foro Cæſaris, vt dixi infra quæſt. 57. verſ. quæ quidem.*

2 *Hinc infertur, quod licet regulariter de iure communi requiratur in teſtamento numerus ſeptem teſtium, vt dixi infra quæſtione 56. Tamen in b relictis ad pias cauſas ſufficiant c duo teſtes. Ita d dicit Bart. in d. l. 1. nu. 75. C. de ſacroſ. eccleſ. & eſt cõmunis opinio, vt teſtatur Alexan. in l. ſi certis annis, poſt nu. 5. verſic. & tale relictum, C. de pactis, & conſ. 131. num. 2. lib. 7. quæ quidem eſt ſeruanda tàm in foro ſæculari, quàm in foro eccleſiaſtico, prout etiam communiter obſeruatur, teſte Io. Andr. in d. c. cum omnes, quem refert Imola, ibi, nu. 12. in fin.*

3 *Secundo infertur, quod licet regulariter teſtes in teſtamento adhibiti, debeant eſſe rogati, vt dixi infra, quæſt. 58. tamen in e teſtamentis ad pias cauſas non requiritur quod teſtes f ſint rogati, ita dicit Bart. in d. l. 1. num. 76. & eſt communis opin. vt dicit Rom. in repet. Authẽ. ſimiliter. C. ad l. Falcid. Alex. in d. conſ. 131. nu. 2. lib. 7. Corn. conſ. 149. in littera B. lib. 2. & conſil. 215. in littera R. eodem volum. vbi dicit, quod plures Doctores, & maioris auctoritatis, tenent hanc partẽ, & cõſ. 307. in littera V. lib. 3. & conſ. 259. in lit. E. lib. 4. & in Auth. quod ſine, num. 8. C. de teſtamen. Socin. in regul. 240. in verb. Teſtes, quem refert Boer. deciſ. 34. nu. 5. licet reuera ille liber Regularum falsò tribuatur Socin. vt ex ipſius ore habuiſſe teſtatur Socin. Iun. eius nepos, conſ. 24. poſt nu. 4. lib. 3. Guliel. de Bened. in 1. part. repet. c. Raynutius. fol. 154. num. 58. Bauer. in §. ſed hæc quidem, num. 34. inſtitut. de teſtam. & dicit Beſſet. in repet. d. l. quod hæc eſt communis ſententia Legiſtarum, & Canoniſt. licet hæc opinio de ſtricto iure non tranſeat ſine difficultate; tamen ex quo communiter ita obſeruatur, teſte Abb. in d. cap. relatum, el 1. poſt numerum 3. de teſtament. non eſſet ab ea conſulendo, aut iudicando, recedendum.*

4 *Tertio infertur, quod licet regulariter mulier non poſſit eſſe teſtis in teſtamento, vt dixi infra q. 55. verſic. ſcias tamẽ.* 8 *Nihilominus in g teſtamento ad pias cauſas, mulier poteſt adhiberi in teſtẽ. Ita dicit Baldus in lectura, l. 1. num. 9. C. de ſacroſan. eccleſ. & hæc opinio communiter tenetur, vt ait Gulielm. de Bened. in d. c. Raynutius. in 1. par. fol. 154. nu. 65. Quam etiam dicit eſſe communem Rom. in repet. d. Auth. ſimiliter. in 16. ſpeciali pię cauſæ, circa vltimas voluntates, quem refert Alex. conſil. 102. nu. 6. lib. 7. Crott. in tract. de teſtib. num. 8. Bauer. in §. teſtes, nu. 11. & ſeq. Inſtit. de teſtam. Bellon. conſil. 13. poſt num. 8.*

5 *Quarto infertur, quod licet vltima voluntas captatoria, ſcilicet. quæ pendet ex alieno arbitrio, vel in alterius arbitrium confertur, regulariter non valeat, vt dixi ſupra §. legatum, nihilominus in relictis ad h pias cauſas valet diſpoſitio teſtatoris captatoria. Ita dicit Bart. in repet. d. l. 1. num. 64. & eſt cõmunis opin. vt dicit Abbas conſ. 32. nu. 3. lib. 2. Alex. conſil. 14. num. 7. lib. 1. quod conſilium eſt ferè per eadem verba editum ſub nomine Socini, inter conſilia ipſius Socin. in 1. volum. conſil. 53. Hãc etiam dicunt eſſe cõmunem opinionem Scribentes in l. captatorias. C. de teſtam. milit. & in ſpecie Dec. nu. 18. & 20. & Iaſ. nu. 12. quem refert Pariſ. conſ. 83. nu. 29. lib. 2. & conſil. 45. nu. 13. lib. 3. & conſil. 89. nu. 44. eod. vol. Idem dicit Iaſ. conſil. 110. nu. 3. lib. 1. Gulielm. de Bened. in 1. parte repet. d. c. Raynutius, fol. 139. poſt nu. 8. verſic. tertio fallit. Cum enim hæc ſit ſimplex prohibitio iuris ciuilis, ne ſcilicet vltimæ voluntates in alienum arbitrium conferantur, non impedit, quominus ea non obſtante valeant relicta ad pias cauſas. Et hæc eſt magis cõmunis opin. Cano. vt dicit Soc. conſ. 39. n. 10. li. 1.*

ADDITIONES.

1 *Non enim eſt veriſimile, &c.*] Quod per diſpoſitionẽ l. 1. C. de ſacroſ. eccleſ. non cenſeatur omnis ſolemnitas iuris ciuilis in teſtamentis ad pias cauſas ſublata, contra Bart. in d. l. 1. nu. 6. & Raphaelem Cum. conſ. 169. viſo teſtamen. col. 1. defendunt Albert. de Roſat. Bal. Fräc. Aret. Cyn. Oltrad. & nouiter Gilkenius nu. 4. & ſeqq. in d. l. 1. C. de ſacroſ. eccle. Boerius deciſ. 93. nu. 1. & Franc. Mant. de coniect. vlt. volunt. lib. 6. tit. 3. nu. 4. permoti potiſſimũ textu in l. generali leg. 13. ibi, quod tamen alia omni iuris ratione munitum ſit, C. dicto tit. & textu, in l. quando 35. in princip. C. de inoffic. teſt. ex qua patet, principem concedentem liberam teſtandi facultatem nihil de iuris diſpoſitione mutaſſe videri. Quibus teſtibus accedit, quod ratio ab Imper. Conſtãtino in d. l. 1. verſ. nihil eſt, C. de ſacr. eccleſ. ſubiecta, generalis ſit, & ad omnium teſtamenta pertineat. Vnde ſi hæc legis iſtius verba (ſupremæ voluntatis liber ſit ſtylus) à Bart. adſcriptam ſignificationem reciperent: illa abſurditas conſequeretur, quod ſolemnitas in omni teſtamento ſublata eſſet. Verum quãuis hanc 2 in rem plura adminicula afferri poſſint tamen ea † rectè prætermittunt: propterea quod iure canonico (cuius deciſioni, ſi de cauſis pijs diſceptetur, nedum in foro Eccleſiaſtico, ſed & ſæculari, inhærendum eſt) aliter expreſſè in cauſis pijs ſit definitum, c. relatum 11. de teſt. ibique Abbas, Panor. & Couar. num. 1. Boet. deciſ. 93. Bald. Salic. & Caſtr. in d. l. 1. C. de ſacr. eccleſ. Graſſ. lib. 1. recept. ſent. §. teſtamẽtum, q. 18. num. 1. Fern. Vaſq. li. 2. de ſucceſſ. creat. §. 1. nu. 26. limit. 4. *Harprec.*

b *In relictis ad pias cauſas ſufficiunt duo teſtes.*] 3 Quã † ſententiam probat d. c. relatum 11. de teſtam. eamq; ſequuntur ibi Couar. nu. 2. & Bald. nu. 14. Boer. d. deciſ. 93. nu. 3. Io. Dilectus, Duran. in tract. de arte teſtan. ti. 2. cautel. 2. nu. 5. Graſſ. d. §. teſt. q. 8. num. 2. Vaſquius lib. 3. de ſucceſſ. creat. §. 21. limi. 4. 4. nu. 26. & §. 22. limit. 12. nu. 1. Gilkenius in d. l. 1. C. de ſacroſ. eccleſ. nu. 8. & in l. hac conſultiſſima. 21. n. 30. C. de teſt. Tiraq. in tract. de priuil. pię cauſæ priuil. 1. alijq; per hunc 4 citati. Piæ † autẽ cauſę reputãtur, ſi quid Eccleſię, ſi ſcholis, ſi xenodochijs, ſi pauperibus, ſi in redemptionẽ captiuorũ, &c. relinquitur Graſſ. d. §. teſtamentum, q. 17. nu. 1. Donel. lib. 6. Com. de iur. ciu. cap. 9. in fin. D. Bocer. claſ. 3. diſput. 2. theſ. 75. edit. 2. Reuſner. in tractat. de teſtam. par. 4. cap. 11. num. 2. & ſeqq. *Harprec.*

Duo

c *Duo teſtes.*] Adde idem, quando eſt diſpoſitum etiam * ad 4 non pias cauſas, modo coram †, presbytero parochiali, & duobus teſtibus, quia tunc valebit teſtamentum etiam ad non pias cauſas, cõmune dixi in collect. mea cõm. opi. in verb. teſtamẽtum, nu. 47. vbi etiam idem de teſtamento facto coram iudice, ac duobus teſtibus. Et quid de iure canonico, atque in terris Eccleſiæ? Vide in ſequen. atque nu. 35. Idem dic de teſtamẽto facto inter liberos, in quo duo teſtes ſufficiunt. Et de iſta communi dixi ſup. nu. 18. Ad eius tamẽ reuocationem ſeptem teſtes requiruntur ſecundũ Natt. cõſil. 442. nu. 3. & 7. verum etiam in contrariũ eſt cõmunis opin. dixi vbi ſupr. num. 53. *Giach.*

d *Ita dicit Bart.*] Adde Bald. & Ioan. Fab. Salic. Fulg. Caſtren. Aret. in l. 1. de ſacroſ. eccleſ. Hoc etiã de iure ciuili verum eſſe, Alexan. conſil. 101. lib. 4. Corn. conſil. 77. & cõſil. 161. lib. pen. aſſeruerunt *Gouean.*

e *In teſtamentis ad pias cauſas nõ requiritur, quod teſtes ſint rogati.*] Pro qua 5 † ſententia hæc præcipuè militat ratio: quod conſtet ex diſpoſitione dicti c. relatum 21. de teſtam. quæſtiones, ratione teſtamenti ad pias cauſas conditi natas, eſſe decidendas, non ſecundùm leges, ſed ſecundum decretorũ ſtatuta; id eſt, eſſe exigendas ad merum ius gentiũ, vel legem diuinam. Couar. ibid. num. 4. Graſſ. d. q. 18. Gilken. ad l. 1. num. 11. C. de ſacroſ eccl. Nec 6 † mouet quicquam in cõtrarium, quòd in caſu dicti c. relatum, oporteat teſtes eſſe rogatos, ibi, teſtibus requiſitis. Nam non malè negatur verbũ iſtud (requiſitis) eſſe accipiendum de perſona teſtatoris, ſed iudicis: cum teſtes ſpontè ſe ingerentes, ſuſpecti videãtur, argum. l. quæ omnia. 25. ff. de procurat. Sed vide ea de re pluribus in vtramque partem relatis auctoritatibus, explanatius diſſertantem Tiraquel. d. tract. de priuileg. piæ cauſ. priuileg 3. *Harpr.*

f *Teſtes ſint rogati.*] Hæc communis videtur contra cap. relatum, 11. de teſtament. in illis verb. duobus legitimis teſtibus requiſitis, id eſt, rogatis, per quem text. ita tenuit Lap. alleg. 30. Caſtrenſ. conſil. 101. lib. 2. Lud. Bolog. in addit. ad conſ. 82. Aman. ſed rectè Corn. conſ. 278. lib. 7. & Bened. in rep. c. Raynutius, verſ. teſtamentum, nu. 61. verſ. ſecundo reſpondetur animaduerterunt, hæc verba ad inuicẽ referenda, qui duo teſtes requirere, & examinare debet. *Gouea.*

g *In teſtamento ad pias cauſas mulier poteſt adhiberi.*] Adde 7 plures autores ita ſentientes, Didacum, Couar. in d. c. relatũ. 11. nu. 5. de teſtam. Vigil. in §. teſtes. 6 nu. 3. Inſtit. de teſt. ordin. Villalob. in theſaur. commu. opin. in verb. mulier. nu. 144. Dec. in l. fęminæ, 2. nu. 27. & ſeq. ff. de reg. iur. Proſp. Farin. in tract. de teſtib. lib. 2. tit. 6 q. 59. nu. 70. Mantic. de coniect. vlt. volunt. tit. 3. n. 5. Emanuelem Soarez. in theſ. recept. ſent. verb. mulieres, num. 260. Ioſephum Maſcard. vol. 2. de probat concl. 763. nu. 10. Tiraquel. d. tract. de priuileg. piæ cauſ. priuileg. 5. & leg. 9. connubial. nu. 57. & ſeq. quibus in locis complures, diuerſimodè ſentientes, more ſuo cumulat. Qui interpretes hac maxime ratione ni- 8 tuntur: quod † de iure gentium fęmina a teſtimonio non repellatur: & in cauſis etiam criminalibus admitti ſoleat. l. ex eod. 18. ibique Gothofr. ff de teſtib l. 2. ff. de accuſationib. l. in quæſtionib. 8. ff. ad leg. Iul. maieſt. Ant. Gomeſ. to. 3. var. reſolut c. 12. de probatione delictor. num. 13. Soarez d. verb. mulieres, nu 258. Ilico Vmmius diſput. 16. de proceſſ. iud. th. 4. n. 29. Reuſner. in tract. de teſt. par. 3. c. 16. nu. 6. & ſeqq. Idem ſtatuit Clarus noſter lib. 5. §. fin. q. 24. nu. 2. ibique Baiardus in ſuis addit. num. 7. & ſeqq. Eaque de re vberius diſputat Gilkenius in d. l. 1. nu. 13. & ſeqq. C. de ſacroſ. eccleſ. vbi num. 15. expo- 9 nit, an † duæ fęminæ in teſtamento ad pias cauſas ſufficiunt. *Harprec.*

h *In relictis ad pias cauſas valet diſpoſitio teſtatoris captatoria.*] Hæc aſſer- 10 tio † videtur probari poſſe per textum in l. fideicommiſſa libertas. 46. in princ. & §. ſed & ſi 2. ff. de fideicommiſſa libertate. 11 vbi † libertas, quæ pia cauſa cenſetur, in voluntatem alterius conferri poteſt, item per cap. cum tibi. ibi non videtur inteſtatus decedere. extr. de teſt. ibique Doctores cõmuniter. Eamque poſt memoratos hic interpretes amplectuntur Cyn. in l. ſenium. 3. qui teſtam. face. poſſ. Franc. Aret. in d. l. 1. col. penult. in 2. priuilegio. C. de ſacroſ. Eccleſ. Baldus, Ang. & Imola, in l. illa inſtitutio. 32. ff. de hęred. Reuſn. d. tract. de teſt. part. 2. cap. 5 nu. 37.

Tiraq.